

A zágrebi Mirogoj temető jeltelen lakója

Mikes Flóris életéről
és munkásságáról

Laták István

Adózsölő, dagadt, százlancos gazdák és disznókupecsek meg a lázongó proletárok Bácskájában, az özszekevert nemzetiségek sokféle úszítástól türelmetlen vidékén lázas kísértet volt a költészet az első világháború utáni években. A régi véres aratósztrájkok megíratlan drámái még a levegőben izzottak, s a világháború szörnyűségei után máris új forradalom vihar szele söpört végig Délkelet-Európának ezen a nyugtalan részén, Vajdaságban is. Az új állam katonai erejével, csendőri eszközökkel letörték ugyan a forradalmi mozgalmakat, de a nyomorúságtól űzött dolgozók erejét meg nem semmisíthették. Sztrájk sztrájkot ért, a dolgozók tömegmozgalmi sokféle módon megnyilatkoztak, az osztályharc a látszat-demokrácia egész felületén elkeseredetten folyt. A szociálisan rendezetlen és nehéz helyzetet a

nemzetiségi elnyomás még fokozta. A dolgozók szebb életet akartak, „kicsit több bért, egy jó tál ételt”, s követeléseiknek a választási harcokban, a szakszervezeti gyűléseken, röpcédulákon, a többször betiltott, de új és új címeiken megint jelentkező munkáslapokban erőteljes hangot is adtak.

Az agitációs cikkek, iratok mellett művészi munkák is megjelentek a külfölnéle sajtótermékekben. Versek, novellák, új művészeti nézetek hangos kinyilatkoztatásai. Íróik olykor a munkásmozgalomban tollat fogott fizikai proletárok, de megszólaltak köztük képzett, előre mutató világnézetű forradalmár intellektuellek is. Fővárosokból jött, messzi utakat bejárt és kitarult látkörű, lázadó lelkű művészelkek ezek, akik a levett forradalmak után mint egy új, még teljesebb és fölkelésültebb küzdelem előhírnökei jelent-

keztek, s a leigázott dolgozó, a terem-
tő ember fölszabadulásáért emelték föl
erős szavukat.

Hirtelen elűtött a hangjuk a meg-
szokott vidéki vers-zöngicsélésektől. A
legújabb izmusok híveiként szóltak, az
egész változó európai légkör nyugtalan
vibrálása eurzódott minden szavukon.
Az új európai költői hang visszhang-
zott bennük. Kifejezéseik merészek. A
költői sablonokat sutba vágják ezek az
új poéták, s az öröms kiteljesedett
emberért való lázadásukban politikai-
lag is érdekelt költészetté tették me-
rész irodalmi megnyilatkozásaitak.

Egy csomó vajdasági időszaki lap-
ban, majd itt-ott napilapok hasábjain
is néhány névvel találkozunk ekkori-
ban, melyeket nem lehet többé elfe-
lejteni. ha vajdasági magyar irodalmi
munkálkodásról beszélünk. Néhány
emigráns író neve ez s velük egy pár
külföldön járt és hazatért vajdasági
emberé, akik haladó kultúrcentrumok
levegőjével szívták tele magukat, s
most itthon elszántan szembeszállnak
a téspekt vidékiességgel.

1923-24-25-ben összeállnak és saját
irodalmi fórumot is csinálnak, az *Út*
című aktivista művészlapot. Néhány
neves külföldi író mellett csupa Vaj-
daságban élő ember írja tele a lap ha-
sábjait. A vajdasági kis konzervatív
írdogálók féltékenyen fölajdulnak az
„Út” bátor röptű „madarai” ellen. Az
aktivista, kicsit önmagát ünneplő, sok-
izmusos irodalmi lap után az értéke-
sebb nevekkel a később fejlődő nagy
munkáslapban, a *Szervezett Munkás*-
ban is találkozunk. Sőt a polgári libe-
rálisok napilapjában, a *Bácsmegyei*
Napló-ban is, amely a királyi diktatú-
ra bevezetéséig bátran közölt meré-
sebb írásokat. A kilencszázhuszas
években föltűnt vajdasági haladó iro-
dalmi csoport egyénibb hangú költői-
nek egyike *Mikes Flóris* volt.

Az *Út* című lapban Noviszádon jelen-
tek meg Mikes első írásai. Az *Út* ex-
presszionista, kubista írásokat közölt.
Baloldali csoportjához tartozott dr.
Löbl Árpáddal, Harasztí Sándorral,
Aranyműves-Csuka Jánossal és Mester
Jánossal együtt Mikes Flóris. (A lap
jobboldali polgári csoportját alkotta a
tőkés Arató Endre, a könnyű vizeken
evező Tamás István és még néhány ke-
vésbé jelentős irodalmár. A két cso-
portot a lapon belül — mondhatni köz-
tük állva —, Csuka Zoltán kötötte ösz-
sze. Írt néha a lapba a szociáldemok-
raták legmozgókéonyabb vajdasági írója

Hollender (Ember) Zoltán is.) Az *Út*
baloldali csoportjának hangját vette át
Somogyi Pál, az első jelentősebb vaj-
dasági munkásköltő, s egyéni módon
fejlesztette tovább.

Mikes Flóris 1900-ban született
Bogojevón (Gomboson), szerény
jövedelmű, többgyermekes tanítói csa-
ládban. Anyja korán elhunyt, később
mostohája volt. Ez állandó nyomot ha-
gyott életében. Családi nevén Fischer
Miklósnak hívták. Ebből a névből csi-
nálta irodalmi nevét, mint anagramm-
ot: Mikes Flóris. Baján végezte a
gimnáziumot. Budapesten is élt a for-
radalmi évek idején, 1918—19-ben Mi-
hály bátyja mellett, aki ott a háború
vége felé már a Korvin Ottó vezette
forradalmi ifjúság sorában tevékenyke-
dett. Mikes cipőpertlit, újságot árult
kávéházakban és étkezőkben.

A levert forradalom után Bajára tér
vissza, ahol iskolába is járt, s ahol az
úgynevezett pécs-bajai háromszögben
még egy évig demokrácia állt fön, a
Dobrovics Petár elnöksége alatt meg-
alakult kis szerb-magyar köztársaság,
amelyet azonban az Antant hatalmak
parancsára megszüntetnek és a terüle-
tet hozzácsatolják Horthy ellenforra-
dalmi Magyarországhoz. Bajáról,
Horthy pribékjei elől, Mikes hazatért
Vajdaságba. 1920—21-ben Beográdban
élt, szörnyű bohém-nyomorúságban, de
a már előbb is ismert szerb nyelvet ott
jól elsajátítja. Beográdban alkalmi má-
solásokból tengődött, meg cipőkrémet
csináltak házilag és azt árusították
néhány barátjával. Egy-egy adag szó-
lót ebédelték, tejeskávét vacsoráltak,
néha azt sem, a reggelit meg elfelejtet-
ték. De a könyvek és az irodalmi viták
mindennaposak voltak köztük. Beograd
demokratikus légkörű forgatagában
számos magyar emigráns élt akkoriban,
Mikes is asztaltársaságukhoz tartozott.

Később Noviszádon is próbálkozik
Mikes, de ott sem tud gyökeret verni.
Sok hányódás után Szuboticán lett új-
ságiíró. S néhány évig, haláláig ott írt
— alkotott.

*

Kérdézősködtem Mikes Flóris
után Szuboticán. Kije maradt
meg? Ki őrizi írásait? Talán össze-
gyűjtve várnak valahol arra, hogy va-

laki kötetbe rendezve sajtó alá adja. Halála óta több mint három évtized múlt el...

Találtam egy-két embert, aki rövid ideig, harminc néhány év előtt, veled dolgozott. Köztük Buzás László újságíró. Nincsen írásuk Mikestől. Keveset tudtak már mondani. (Hogy eltemeti az ember nyomait a feledés homokja!)

Annyit megtudtam mégis: Mikes előbb a *Hírlap* című napilap szerkesztőségében dolgozott, rövidebb ideig. A *Hírlap*-nál 1924-ben újságíró-sztrájk tört ki, valószínűleg addig dolgozott ott. Nemsokára a *Bácsmegyei Napló* szerkesztőségébe került.

A *Bácsmegyei Napló* tőkeerősebb újság volt, érdemesebb írásra több lehetősége és közléstere akadt ott az újságíróknak. Nagyvonalú, értékes vidéki napilap a *Bácsmegyei Napló*. Igen kultúráltságra emigráns volt vezetője, dr. Dettre János, demokratikus nézeteire sokat adó ember. Egy csoport emigráns újságíró dolgozott még a *Bácsmegyei* szerkesztőségében, köztük a kommunista Haraszi Sándor, az irodalmi rovat vezetője azokban az években. Itt találta meg magát teljesen Mikes Flóris.

1926 ban megnősült.

Ki volt a felesége? Él-e még? És hol van most?

Kerestem, kérdezősködtem. Megtudtam: postatisztviselő volt a régi Jugoszláviában. És hogy szerb volt. Több bácskai községben dolgozott. Egyesek szerint Pacséron van a postán. Gyorsan utánaérdeklődtem. Pacséron valóban a postán volt — húsz év előtt. Aztán máshová helyezték el, nem tudták megmondani, hová. Majd hallottam, hogy Csonoplyán tartózkodik és Lyubica a keresztnéve.

Mentem kora hajnali vonattal Csonoplyára. A posta nyolc óraker nyit. De hiába jöttem. Özvegy Fischer Miklós-nét senki sem ismeri. Lyubica? Nincs ilyen nevű tisztviselőjük.

De az egyik kézbesítő figyelmes lesz a kérdezősködésemre. A szomszéd községben, mondja ő, Klyajicsevón van egy Lyubica nevű tisztviselő. Csak hogy Lackovicsnak hívják, nem Fischernek. Nyugdíjban van egy-két éve. Csonoplyán is dolgozott vagy tíz év előtt...

Utaztam a legközelebbi vonattal Klyajicsevóra. A község központjában tekintélyes épület a posta. Eppen fes-

tik. Dél van. Sietek. Csak le ne húzzák a tolóablakokat előttem, s be ne zárják a postát!

Lackovics Lyubicát kérdezem egy fiatal tisztviselőtől. Kissé arrább mutat az iroda mélyére. Egy férfi kollégájával korosabb, erőteljes nő beszélget. Nevének említésére kijön.

Mondom, kit keresek: *Mikes Flóris özvegyét*. Bólint és barátságosan kezet nyújt. Beinvitál a postaépületben lévő lakásába.

Szerbül és magyarul is kérdeztem. — Mindegy — felel szívélyesen, az emlékezéstől szomorkás mosollyal. — Ó, szegény Nikola! Miért érdeklődnek utána?

Mondom, hogy mostanában a Noviszádi Rádióban régi vajdasági költők verseit sugároztuk, köztük Mikes Flórisét is. És írni akarunk róla. Ismerni akarjuk őt is közelebbről.

Lyubica asszony meghív ebédre. Percek alatt kibővíti szerényebbnek tervezett étlapját. Olyan asszony, látom, aki mindig szeret gondoskodni valakiről. Elmondja, nyugdíjban van, de segít kezdő, ifjú kollégáinak. Nem tud tétlen lenni.

— A Népfrontban is sokat dolgoztam — meséli, míg megterf. Telepes község ez, háztartási munkára kellett tanítani az asszonynépet. Ismerem őket még Horvátország déli hegyvidékeiről. Ott éltem át a megszállást és a harcokat...

Ebéd közben nyugodtabban megered a szó. Hosszan beszélgettünk még ebéd után is. Csak estefelé indul az autóbusszom, ráérek. Ki akarom használni az időt, minél többet megtudni Mikes Flórisról.

— A postán keresztül ismerkedtünk össze Nikolával 1924-ben — mondja Lyubica asszony. — Olyan telefonos ismeretség volt. Tudósításokat vett föl és előbb csak hangról ismertük egymást. Aztán megbarátkoztunk. Akkoriban ide-oda helyeztek engem, mert elég sokoldalú munkaerő voltam. Zomborban megállapodtam egy ideig. Onnan mindig az 510-est hívtam fel Szubotícán, emlékszem. Hivatali időm után is fölhívhattam, mint postás. Mikor huzsonhatban összeházasodtunk, Szubotícára mentem, otthagytam a postal szolgálatot. Két évig csak neki éltem. Érte, hogy ő dolgozhasson. Ápolásommal valamennyire rendbe jött. Előzőleg Svájcban járt, ott operálták és gyógyították. Azt hittük, sikeresen. Csonttuberkulózisa volt. A háborús nyomor, a

forradalom idején és utána való tengődése a fővárosban teljesen aláásta az egészségét. Volt letartóztatásban, lehet, hogy akkor bántalmazták is. De házasságunk elején mintha javulás mutatkozott volna az állapotában. Ekkor írta legtöbb versét, ekkor keletkezett a Bitang-versek egyre szaporodó ciklusa.

— Értette jól és szerette a verseit? — kérdezem csodálkozva.

— Szerb nő vagyok, Jancsa a családi nevem, de Bánátban, a szülőhelyemen magyar iskolába jártam és az anyanyelvemmel egyformán tudtam a magyar nyelvet. Németül is jól beszéltem. Szerettem nagyon a szerb verseket is.

— Mi van a Bitang-versek ciklusával? — nyomozok most már aggódva, óvatosan. — Nekem azok a versek is kellenének, amelyek nem jelentek meg. De jó volna lapozgatni megjelent írásai közt is, ha megvannak, összegyűjtve...

— Sokáig őrizgettem fényképeit, közzölt írásait és ki nem adott kéziratait Nikolának. De, hogy mi lett velük, annak története van. Hosszú özvegység után egy kétgyermekes özvegy embernek a felesége lettem. Megszerettem a két árva gyereket és ezért hozzámentem. Innen a Lackovics nevem. A postát megint otthagytam. De hamarosan jött a megszállás. Horvátországban laktunk akkor. Negyvenkétben mint szerbeknek menekülnünk kellett az usztasa terror elől. Én a két gyereket mentegtettem. A harcosokkal tartottunk az erdőben, a főlzabádított falvakban. Akkor ismerkedtem meg a mostani falumbeli néppel. A gyerekeket sikerült megmentenünk, de a házat, ahol laktunk és ahol mindenünket hagytuk, fölgyújtották az usztasák. Addig őrzött minden emlékem elveszett Nikoláról. Bennétek az írásai is. Még egy ágyam sem volt a háború után. De fölneveltem a gyerekeket. A lányt férjhez is adtam, de fiatalon meghalt. Meghalt a nevelt fiam és a második férjem is. Megint senkim sincs, még régi emléktárgyaim sincsenek meg. Csak a kollégák jók hozzám. A posta mindig visszafogadott. Mint negyvenkettes harcosnak, kétszeresen számították a háborús éveket nyugdíjazáskor. Nem is tudok elszakadni a postai munkától. Mindig segítenem kell a fiataloknak...

— Titokban azt reméltem, hogy lapozgathatom Mikes legfeltehetőbb kéziratait — vallom be. — De ha már ettől el-
estem, meséljen még az életükről. Az ő munkájáról is együttlétük idején. Amire visszaemlékszik...

— Ó, én sok mindenre emlékszem, mert már csak a bennem lévő emlékeknek élek...

— Mikes Flórisnak sosem jelent meg könyve?

— Mint baloldali írónak könyvben nem adták ki a verselt, sem a novelláit, pedig egész kötet verse volt már együtt. Farkas Béla festőművész, aki jóbarátja volt Nikolának, már a címlapot is megtervezte és az illusztrációkat is elkészítette hozzá.

— Hogy dolgozott, mi töltötte ki Mikes életét?

— A könyvek, az irodalom, a művészet. A Cseresznye utcában laktunk Szuboticán, most Mestrovics utca a neve. Onnan járt be a Napló szerkesztőségébe. Az újságnál becsülték. Kötelességszerűen elvégezte dolgát. Legénykorában egyáltalán nem vigyázott magára. Nem volt számára fontos a fizikai élet, csak a szellemi. Minden pénzt, mikor alig keresett is, könyvekre költötte. De amikor együtt voltunk, gondosabb lett. Tudta, hogy aggódom miatta, és vigyázott magára. Cigarettazott. Mindig fél cigarettákat szívott szipkából. A kávéházban kapucínert ivott. Néha ott is írogatott. Alkoholt nemigen fogyasztott. Egy-egy pohár ital mellett órákig elüldögélt írogatva, tűnődve. Voltak írásai egy orosz emigráns bárénekesnőről, valami Makaveckájáról. Legénykorában sokat kísérgette. De aztán nem akart róla beszélni. Kevésbeszédű és szemérmes ember volt. Barátai közül különösen sokat volt együtt Haraszti Sándorral és Bogdanov Vaszával. És nagyon jó viszonyban élt bátyjával, Mihálllyal. Velük és Löbl Árpáddal csinálták a *Szervezett Munkás* irodalmi és polémikus részét. Az üléseket a szűkebb szerkesztőséggel meg a kommunista összejöveleteket valami családi ünnepség vagy baráti vacsora címen tartottuk meg, hogy a rendőrség ne akadhasson könnyen bele. Névnap, szerb újév nálunk, a katolikus ünnepek Bogdanovéknál és így tovább. Vászóék akkor Palicon laktak. Valami Gyurica nevű orvossal is jóban voltunk, a másik neve most nem jut eszembe, autószerencsétlenségben halt meg, úgy tudom. Jó ember volt, ő küldte férjemet Králeyvicára, a szanatóriumba, 1926-ban. Dr. Szántó főorvosnál Gyurica intézte el a kiutalást. Említettem már, hogy 1925-ben és huszonhat elején Svájcban kezelték szegény Nikolát.

Arról az útról és ott töltött néhány hónapjáról sok szépet tudott mondani...

— Ki segítette és ki küldte ki Svájcba?

— Az újság, a *Bácsmegyei*. Mert oda is küldték neki a fizetését. Küldött onnan írásokat is. 1927-ben Csehszlovákiában, a Tátrában nyaraltunk, vagyis nyaralás címén odamentünk gyógykezelésre. Akkor utoljára meglátogatta útközben Pesten lakó nővérét és öccsét. Más utazásai nem voltak. Mert dolgoznia kellett, ha túrhetően érezte magát.

— Miről írt a napilapban, mi volt a beosztása?

— Képkiallításokról írt, filmekről, színházról. Interjúkat csinált, ahogy én tudom. Még vezércikkeket is írt. Törvénytudósításokat is készített. Akkor ment oda, ha politikai tárgyalások voltak. Sokat dolgozott, mert sosem írt könnyen. Sokáig ült egy-egy kézirat mellett. Érlelte a mondanivalóját. Franciaul, németül olvasott, az utóbbiból fordított is néha. Szturból jól tudott. Beszélt, olvasott, és sokat fordított szerb nyelvről. Nagy tervei voltak a szerb irodalom tanulmányozásával, de a betegsége leverte. Huszonnyolc ózén betegsegélyzős kiutalást kapott és elindultunk a tengerpartra, hogy pihenjen és gyógyíttassa beteg csontjait. Útközben rosszul lett, Zágrebben kórházba kísérték. Ott jól kezelték, de egészsége csak nem javult. Én ottmaradtam Zágrebben mindennap mellette voltam. Esténként el kellett mennem színházba vagy moziba, és másnap részletesen elmesélni, hogy mit láttam. Görccsösen érdeklődött tovább az élet, a kultúresemények iránt. Amikor ereje engedte, olvasott is. A zágrebi újságírókollégák meglátogatták néha. És jöttek többször szuboticaiak is. Egészsége egyre hanyatlott, és 1928 december elsején meghalt a kórházban. Zágrebi újságírók és vajdaságiak búcsúztatták a temetésén. Egy kis kőoszlopot állított neki az újságíró-egyesület. A név pár év alatt lekoptott róla. Halála alkalmával cikkeket írtak a horvát lapok és a *Bácsmegyei Napló* itthon. De írt a *Képes Vasárnap* is nekrológot...

— Szeretném tudni, van-e legalább egy fényképe Mikes Flórisról — kérdeztem tünődve. — Én csak egyszer találkoztam vele, azt hiszem 1928 tavaszán vagy nyarán. Hűvös, esős nap volt.

Haraszi Sándor mutatott be neki. Többé nem találkoztunk...

— Sajnos, még fényképem sincs róla — mondja az özvegye. — Egy rokona vagy hozzátartozója sem él itt. Tőlük sem szerezhettem meg újból...

*

Elmentem a szuboticaei Városi Könyvtárba. Elő akartam keresni azokat a folyóiratokat, újságokat, amelyekbe Mikes Flóris írta lázas eleteiből kiszakadt írásait.

Az *Ut* egyetlen példánya sincs a könyvtár újság- és folyóirat gyűjteményében. A *Hírlap* erősen hiányos 1924—25. évfolyamait kiásuk a sokféle újsághalmazból, amelynek nagyobb részét csak mostanában rendezik a tudományos osztály részére. Sehol egy betűt sem találtam Mikestől. Talán túlságosan sietve és nem eléggé figyelmesen lapoztam át a *Hírlap* sárguló oldalait.

Képes Vasárnap sincs. Pedig annak irodalmi rovatába is írt néhanapján Mikes. Nézzük a *Bácsmegyei Napló* avult kötetét. Ezt a lapot is hiányosan őrizték meg. Az egyik évfolyamból, azt hiszem 1924-ből csak huszhuszonöt szám van egybekötve. A további évekből egy-egy hónap vagy negyedév bőségesebben megtalálható, de teljesen hiánytalan gyűjtemény egy évből sincs. Ki tudja, cenzúra vagy anyagbeszolgáltatás, figyelmetlen egybegyűjtés-e az oka?

Lapozom, lapozom az avult, poros újságdarabokat. Zűrös politikai cikkek, ordító című gyilkosságok, beszámolók és más szenzációhajhász írások, orgonaszagú lírai ömlengések és aprólékos vidéki híradások között kapkod a szemem. Évről évre szaporodó irodalmi anyaggal jelentek meg az újságok. Tárcák, versek, teljes irodalmi oldalak, végül egész terjedelmes irodalmi mellékletek...

A hiányos 1925. év június 14-i számánál szerencsém van. A lap irodalmi oldalán egy novella: *A remete*. Írta: Mikes Flóris.

Érdekes, fanyar szemléletű írás, a megalkuvó szerelem kicsúfolása. Kiforrott, modern stílus. Igen találóak a kifejezései. Már nem fejlődő, hanem kész író mutat a novella. Illúzióromból, elgondolkoztató írásmű.

Sajnos, el kell halasztanom a kutatómunkát. Kifogytam az időből...

Noviszádon a Matica Szrpszka könyvtárában nézek utána az *Út* című folyóiratnak. Legtöbb számát ebben a városban nyomtatták. A legnagyobb sajnálatomra itt sincs egyetlen példány sem. A *Hírlap* 1922-től 1928-ig itt is hiányosan található meg. Egy-egy évfolyamból alig tucatnyi napilap-példány. Ez sem nyújt támpontot a keresésre. Talán annak idején nem is küldték a nyomdák rendszeren a kötelező múzeumi és könyvtári példányszámokat. A *Hírlap* hiányos példányait nem tudok fölfedezni Mikes-írást.

De a *Bácsmegyei Napló*-val nagyobb szerencsém van. 1923-tól rendszeresen küldték tíz éven át. Ennek az időszaknak az elején kezdek kutatni. Az 1924-es *Bácsmegyei*-ben semmi. Az 1924. évfolyam közepén tartok. Majdnem elrikkantom magam a csöndes olvasóteremben. 1924 július 20-i dátummal Mikes Flóris-írássra akadok: *Magyar vonatkozások a szerb népköltészetben*. Zárójeles alcím: *Hunyadi János — Szibinyáni Jankó*. Tanulmány. Komolyhangú és alapos ismeretekre valló. A népköltészeti termékek, népmesék szembetűnő hasonlóságaira utal a szerző, a közösen megélt és megőrzött történelmi hagyományokra mutat rá, s a roppant gazdag szerb népköltészet epikai műveinek sok-sok magyar vonatkozását említi kitűnő hozzáértéssel. A testvériség-egység szellemében munkálkodik már 1924-ben, s a szerb és délszláv népköltészetnek általában alapos ismerőjeként mutatkozik be. Tehát 1924 közepén biztosan a *Bácsmegyei Napló*-nál dolgozik már.

Egy héttel későbbi lapszámban: *A szerb Kőműves Kelemenné*. (*Magyar vonatkozások a szerb népköltészetben*) címmel folytatja Mikes az összehasonlító irodalom-tanulmányozás munkáját. (1924 július 27.) Úgy látszik, alaposan belemerült a szerb népköltészet tanulmányozásába.

(Sietős kereséssel lapozok tovább. Az esetleg apró iniciálékkal elszórt írásokat nincs időm böngészni, a roppant kötetek áttekintésével különben nehezen lennék készen.)

1924. aug. 31. Mikes Flóris-vers: *Éjfél bős torkában, gyenge pillanat*. Kiforrott, erős írás. (Ez a verse később bekerült a *Kéve* c. vajdasági antológiába.)

Azután hosszú ideig hiába lapozok. Semmi írás Mikestől. Belepillantok egy-egy filmrecenzióba vagy színházi

beszámolóba. Néhol nagy M. betűs iniciáléval érdekes, tömörstílusú rövid könyv-, színház- vagy filmbírálókat. Biztos kézzel összerótt, rövid passzusok. Talán az övéi...

Hiányzik némely hétköznapi, sőt ünnepi száma is a *Bácsmegyei*-nek. Lehet, hogy éppen a hiányzókból lennék Mikes-művekre... Az is lehet, hogy ebben az időben megint nehezebb beteg. Aztán amikor egészségesebb, a kötelező napilapunkán kívül a forradalmi lapnak, a *Szervezett Munkás*-nak dolgozik névtelenül, folyóiratoknak is ad talán kéziratokat, s nem telik fizikai erejéből, hogy a napilap ünnepi irodalmi oldalaira is nagyobb írást adjon.

1925. aug. 2. Egy „hírkopf” (ahogy akkor nevezték az újságírók) vagyis hírfej. Kis cikk egy köznapi lap apró hírei előtt: *Svájci levegő* címmel. Svájci érdekességekről, megfigyelésekről ír benne Mikes színesebben, csillagokkal elválasztott, kisebb glosszákban.

Néhány nappal odább, augusztusban Jován Ducsis prózakölteményeiből készült Mikes-fordítások. (*A kis hercegnő, A nap*.) Szép, lelkes, csiszolt fordítások.

Szept. 25. *Márkó királyfi és a tündér*. (*Szerb népének*.) Fordította Mikes F. Az első sor: „*Lovon vágtat két hitesjó pajtás...*” — Okt. 11. *Szkadár építése* (*Szerb népének*). Ford. Mikes F. Az első sort itt is kijegyzem gyorsan: „*Várat épít három édes testvér...*” A néballada előtt írt bevezető sorokban Mikes megemlíti a japán mikádó palotájának embercsont-oszlopairól szóló mondát, s beszél Mrnyácsevics Gojko befalazott hitveséről, aki a magyar Kőműves Kelemenné szerb édestestvére...

„Gyerünk tovább! Rebben a szemem. Okt. 18. Ismét Mikes-fordítás. A híres nagy délszláv népballadák egy másikának értékes fordítása. Úttörő munka: *Jugovicsok anyjának meghasad a szíve* (*A rigómezei népdalciklusból*) — áll a vers elején. Először a történelemben hites, művészi magyar változatban. Idejegyzem gyorsan a kezdő sorokat: „*Hej, jóistenem, nagy csodák tevője, Mikor a had Rigómezőre szállt, A seregben a kilenc Jugovics...*”

Befejező sorok: „*Meghasad a szíve a bánattól, Kilenc fia, Jugovicsok után, S a tizedik, ős Jug Bogdán után*”.

A tiszta *deseterac*-ok magyarban is jól hangzó sorok. A magyar népballa-

dákhoz oly közeleső hang ez. De a dél-szláv gondolatritmus és sajátságok híven megőrizve!

Alig néhány napot lapozok tovább, újabb öröm. „Koszovszka leányka, a koszovói ciklusból.” Fordította Mikes F. 1925. nov. 1. Az első sor íme: „Jókor felkelt Koszovka leányka...”

Rohanok tovább a lapozással, mert fél szemem mindig a nagyterem óráján jár.

Mikes a lapokból értesül a Beogradban bohémkedő Tin Ujević újabb hányódásairól. Szép rokonszenvező sorokat ír „hírfejen” a kávéházban tanyázó, kitűnő költőről. S verset fordít tőle, Gusztáv Krklec-től is. Ott Svájcban a gyógyító kúrák idején is elsősorban a jugoszláv irodalom, s a vajdasági magyar fordítói irodalom érdekli. S az itteni irodalom-teremtés. Sokat dolgozik. Úgy látszik, jobban érzi magát. Elgondolkozó verseket ír a halálukhoz közeledő idősekről. (Öregek) Egy nyugtalan lélek sokfelé irányuló figyelme. De megnyugtató erő van ekkor minden sorában.

1925. nov. 22. Újabb Mikes-vers. A címe: *Klinika*. Zárójelben alatta: *Svájc*. Expresszionista erő, némi szürrealista beütéssel. Klinikai kezelése alatt versben szól megint. Ott sem tud hallgatni a költő, s döbbenetes meglátásait átéléssel adja, lüktető sietéssel papírravetett sorokban.

(A sietést a versben érezni. Mikes sohasem írt írógépen. Még akkor kevesen írtak géppel. Kár, hogy sehol sem maradtak fenn apró, jellezettes betűkkel rótt kézírásos sorai a fehér „kutyanyelveken”.)

Egy darabig megint nem találok Mikes-írást. Vagy egyes lapok hiányoznak most is a gyűjteményből? Nem érek rá ellenőrizni.

1926 március 18. Hírfejen Mikes írása: *Galambok pásztora*. Egy elhunyt, szelíd, népi protestáns papot búcsúztat benne. Életéről és munkájáról ír színes kis epizódokat. Valószínűleg svájci emlékek nyomán.

Március 28-án nagy riportot közöl a *B. Napló*-ban Mikes, *Kánikula a télben svájci hegyek között*. Alcím: *Dr. Röllier feltalálta a napot*. Keltezése: Leysin, 1926, március. A magaslati napozás gyógyhatásáról s egy orvos szervező munkájáról számol be lelkes elismeréssel. A cikk végén említést tesz hazautazásáról és a vajdasági termékeny rónákról, majd szomorkásan így fejezi

be riportját: „Lenn van messze ez az isteni rajztábla, és valahol még lejjebb a tenger fenekén Szubotica, ahol most szürke rongy az ég és piszkos fojtó fertő a levegő...”

Ugyanebben a számban még egy jelentős írása van Mikesnek, *Könyvek rovatcím* alatt egészhasábos recenziót közöl Jován Popovics: *Ples nad Prazninom* című, Kikindán kiadott könyvéről. A könyvismertetés magyar címe: *Szörnyű pamflet az Őr fölött lejtett táncról*. A minden maradiság és a tespedő nyugalom ellen lázadó ifjú Jován Popovicsról ír a harcos üdvözlétével. A nagy-szerű reflexiókkal teli cikk végén ezt írta Mikes: „Nem is olyan szörnyű ez a pamflet. De a harcos költő olyannak látszik, mint akinek lesznek harcai a világgal és önmagával”.

Április 25-én novellát közöl Mikes *Aljas üzelmek Mitrofan úrral* címmel. Gúnyos fantázia-játék papáról, királyról, bombamerényletekről és modern, különöc kiáltványok furcsaságairól Különös asszociációs játékok a szövegben. Csupa muzsika Mikesnek a prózája is.

Kisebb hírfej következik április végén: *A városrendező premierje*. Hangelatos, akasztófahumoros írás a május elsejére készülő városerdőről Szubotican. Itt ünnepezték a munkások régtől fogva mindig a május elsejéket.

1926 nyarán át nem találtam írást Mikestől. Ősszel megint fölfedezem. Szeptember 25. *Időjárás* címmel hírfej. Gúnyoros köszöntése az őszi időnek, eredeti gondolatok, modern képzettségű sítások, színek, újszerű kifejezések. (A *Hírfej* nevezetű színes kis írások gyakran egy-egy ragyogó irodalmi téma tematohelyei. Ezeket az írásokat mindig a legjobb tollú munkatársak írták.)

Megint egy hírfej, október 3-án. Címe: *Vajdasági export*. Ezt legszívesebben egészében közölném. Szociográfiai tanulmány kicsiben; vádirat — költői fogalmazásban. Súlyos veretű, alapos munka, az újságírás gyöngyszeme. A bulldogábrázatú leánykereskedőkről ír, akik a vajdasági földnélküli falusiak lányait és a külvárosi, esett lányokat exportáruként szállítják európai, ázsiai, afrikai és dél-amerikai bordélyokba. Falukutató pontossággal tárja föl tömör cikkében a helyzetet. Statisztikai adatokat követel, honnan, miért mennek ezek az élő áruk külföldre, a nemzetközi kalandorok „élőhús-kimérései”-be. Állítja, hogy földtelenség, munkanélküliség nyújtja erre az alkalmat. Bizo-

nyítja, hogy a földtelenség, a nincstelelenség helyzet jelzőszáma arányban van az „eladó” lányok számával. Nézzük meg ezt, mondja, minden vajdasági községben, ahonnan ez a szomorú áradat indul a fehér rabszolgák piacára. Ady ostorozó cikkeire emlékeztető, de jellemzően Mikes-stílusú írás. Az újságíró-munka fénye.

És újra egy hírfej december 4-én. *Görbe zászló a hajnalban* címmel. Nagyon érdekes teleleji meditáció, Mikes költői modorában.

Aztán december 25-én az ünnepi számban nagyobb méretű írás. *Pusztosicstól Jegenyéig* a címe. Alcíme: *Honi film*. Novella-féle, ám nehéz ennek az izig-vérig modern írásoknak a műfaját meghatározni. Gúnyos, különös leírása egy haramia sorsának, akit elkaptak a vad csendőrök. Számtalan utalás a nép elnyomottságára és állati színvonalon való tengődésére, a mindenható csendőruralomra. Szokatlan történet, rendkívüli erejű kifejezésekkel; zsúfolt mondanivalójával teljesen elűt az ünnepi szám sokféle langyos szépirodalmi termékétől.

A következő írást 1927 február 17-én találom csak: *Jó reggelt köszönt a bölcsnek*. Novella, melyben az általa sokszor szerepeltetett Mitrofán egyik esetét mondja el megint. Furcsa, fanyar írás. Tömören szól egy világról, melyben Mitrofán kiábrándultan jár-kelel és keserű tapasztalatokat szerez.

1927 márciusában jelent meg Mikes egyik jeggjellegzőbb verse, a *Bitangnóta*. Valamikor ezt a versét betéve tudtam és mondogattam magamban. Ez a vers sosem hal meg bennem. Hallgassák csak a kezdetét:

„Mikor az éjszaka meg-újából beléharapott a
[szívébe,

bitang ember akkor,
túl a jószág dülhén,
gonoszsgának áldott harangverő kedvén
[innen
ihol ezt fűtyülte:

„Kabátom uja,
könnyekek tanúja,
de nagy bitangságra
jutottunk
jómagunk!

De nagy árvaság ez, acsargó bitangság
kilökött szál deszkán,
ittén az ég alatt, büdös flaszter sodrán,
eme gazdag, meleg, szagos, napos, fényes
jövülágbani!”

De hiába, az egész verset kell hallani, olvasni. Egy idézet nem helyettesítheti.

Hónapokat lapozok át, megint nem talállok Mikestől írást. Szeptember 1-én *Tátrai prospektus* címmel „*Augusztusvégi levelet*” közöl. Tátrai gyógyhelyre ment Csehszlovákiába. Ottani szálloda-keresési nehézségeiről számol be, apróbb élményekről, meglátásokról. Néhány odavetett szóban jellemző dolgot mond a társadalmi életről, a gazdag betegekről és egészséges nyaralókról, a szlovák parasztokról, s a szép vidék jó levegőjéről.

Hónapok után, december 11-én találok újra egy cikket tőle, s ez egyik legfontosabb írása. A címe: *Ripityom, ityeg, helyretyutyutyú... Alcím: Néhány szó ics-ről és ity-ről*. A furcsa cím mélyenszántó elmélkedés élén áll. A tömör, vaslogikájú tanulmány a szerb-horvát ics-csel végződő nevek helyesírásával kapcsolatos vitairás. Szenteleky Kornél e kérdéssel foglalkozó, akkoriban közölt cikkéhez szól hozzá elsősorban erejű érvekkel. Szenteleky kezdte az ics-csel végződő délszláv neveket ity-tyel írni és bizonyíttatta, hogy azzal kellene írni, hogy rendet teremtsünk e téren. Mikes nagy-szerű nyelvérzékkel, a szerb és a magyar ty és cs hangok tanulmányozása után kimutatja, hogy csak az ics írása helyes, mert a magyar nyelv éles, keletlen telen ty hangzója nem felel meg a lágyabb szláv hangzónak, azonkívül a magyar nyelvben a ty csúfolódó hangzó, amelyet gyakran lebecsülő, csúnya és gúnyolódó szavainkban használunk. Érveit egész sereg példával támasztja alá. Komoly nyelvstudium alapján mutatja ki igazát. Mikes tanulmánya annak idején nagy port vert föl, nyelvészek is helyeselték okfejtését, és a vajdasági magyar sajtóban az ics használatát fogadták el azután, mint ahogy a többi magyar nyelvterületeken is használták és használják. (Legújabbban nálunk megint akadt egy-két helytelenül ity-ező fordító. Mikesnek oka volna megint a fejükre sújtani.)

Ugyancsak december hónap 25-én egy novelláját találom Mikesnek, a Mitrofán-novellák egyike, szintén érdekes, sajtóatos írói hangján megírva.

Aztán tizenegy hónapot átlapozva másra nem akadtam, csak a halála hírére. 1928 december 2-án jelenti a napilap, hogy elhunyt. És egy nappal később feketekeretes nevével egy nekrológot.

December 25-én hozták *Ljiljana, a szabadító* című forradalmi novelláját,

posthumus írásul. Ez a novella egy Moszkvaországból hazatért agitátornő sorsáról szól, aki a köművesek közt agitál a viharosan épülő Belgrádban. Sztrájkszervezésért elfogják, s „a börtönben valahogy agyonütődött”. A köművesek Ljiljana nevét sugdosva, leverten is harcra készülődve labdázák tovább a téglákat, föl az épülő emeletes-házakra.

Nagyon szép a novella, például szolgálhatott a fiatal vajdasági magyar irodalomban. (Sajnos, csak a bejelentést találtam meg a novelláról, a *Vagyunk* című ünnepi irodalmi kötet-mellékletet, amelyben megjelent, nem, s csak emlékből idézem az írás tartalmát. A könyvtárnak nincs meg a *Vagyunk* című kötet.)

Ez minden, amit egyhetes keresés után kihalásztam a *Bácsmegyei Napló* kisebb hiányokkal összefűzött napilaprengetegéből. Lehet, hogy siettemben nem vettem észre még néhány fontos, kisebb írást, de ezt csak egy rendszeres gyűjtő munkára vállalkozó egyén végezhetné el alaposabban. Jelzetlen írásait meg sem találhattam, mert stilusa szerint kutatni névtelen írásokat nagyon nehéz és bizonytalan munka.

•

Megszereztem a Csuka Zoltán összeállította *Kéve* című versantológiát. 1928-ban jelent meg. Néhány értékes és még több értéktelen vajdasági költő versei között Mikes Flóris öt versét is újra elolvastam benne. Őt találóan kiválasztott vers, amely bizonyos fokig Mikes egész költői természetére rámutat. Újhangú, expreszionista költő, akinek muzsikáló soraiban a művészi kifejezőmód mögött mindig megbújik a forradalmi tendencia. Ezek a versek: *Éjfél bős torkában*, *gyenge pillanat*, *Bitang-nóta*, *Ének tizenhat évről és tizenhat óráról*, *Üzenet a háború mamájának és Vendéget várjunk*.

Erőteljes hang a versekben, bátor, sőt kíméletlen. Valószínűleg erősen sértette a galamblelkű pihegés költőit támogató nyárspolgári köröket. De a haladószelemű olvasók biztosan saját lázongó, újszerű érzéseik kifejezését lelték meg benne.

Találomra felütöm egy rövidéletű folyóirat, a *Vajdasági Írás* 1928 őszién megjelent egy-két számát. Nézegetem, milyen visszhangja támadt a *Kévé*-nek,

a vajdasági költők antológiájának. A *Vajdasági Írás* ugyanis szemelvényeket hoz a megjelent bírálatokból. Siettemben is rábukkanok egy érdekes idézetre az októberi számban, ahol az *Együtt* című budapesti lap Tóth Lajos nevű bírálójától hoz idézetet a folyóirat. A bíráló erősen lecsepüli a kávénéni-szagú költőket a vajdasági antológiában, de Mikesről így ír: »Mikes Flóris két verse: „Ének tizenhat évről és tizenhat óráról” és különösen „Üzenet a háború mamájának” — döbbenetes hatású. A robotoló tizenhat éves fiatal lányokról és a „háború mamájáról” nem énekelték megdöbbenőbben.« Az egykorú, ismeretlen bíráló is megérezte, hogy Mikes Flórisban súlyos szavú poeta szólt akkor magyarul Vajdaságban. Az S. H. S. királyságbeli végéjtjáró polgári demokrácia lázas, harácsoló, véres csendóráttakokat szervező időszakának Mikes volt egyik nagy művészi láttatója.

Bármilyen alkalommal is, bármivel kapcsolatban zokogta vagy káromkodta el zengő verseit Mikes. ha ma olvaszuk, ma is olyan erővel visszhangzik bennünk, mint keletkezésük idején. Ez mutatja a költő marandóságát és értékét. Megtaláljuk Mikesnél akkor már mindazokat az új törekvéseket, amelyeket a modern irodalom hivatott teljesíteni. Intellektuális és forradalmi vonalon újszerű irodalom szólal meg az ő poézisében, bátran a dolgozók, a proletárok felé fordulva. Az ő erős szavai még sokáig rezonáltak az itteni haladó fiatalok lelkében, amíg saját, korszerű jó-szavukat meg nem találták.

Mikes az első a vajdasági írók között, aki szerb népballadákat fordít magyarra. De nemcsak a szerb-horvát népköltészet érdekelt. Az egész viharzó, első világháború utáni szerb-horvát irodalmi és kulturális élet megismerése erősen vonzotta, és minden új jelenségére élénken fölfigyel. Fordít Tin Ujevicstől, Gusztáv Krklectől, Jován Ducsicstől, Todor Manojlovicstól és másoktól. Sohasem elégedett meg a hírlapíró kulimunkájával. Minden cikkében igyekezett a napilapot is a vidéki hírhajhász szegényes vidékérel a messzibb távlatú kultúrellet felé irányítani.

Mindjárt 1924-ben, első föllelhető írsaiban kiforrott, kész prózáirónak, sajátos hangú költőnek, alaposan fölkészült tanulmányírónak mutatkozik be

a huszonnégy éves Mikes. Éretten, öre-
gen, bölcsen adta már ekkor írásait ez
a különös fiatalember. Alkalmi írásai
is olyan kiérlelték, hogy szinte könyv
lapjaira kíváncsoztak. Egyéni, tömör a
prózája. Kitűnő stilizálás jellemzi min-
den munkáját, ha nehezen várta is ki
kezeből néha a főszerkesztő, mert nagy
gonddal írt mindig.

A számkivetett sorsú proletárok hely-
zetét ismerve írta „bitang-verseit”,
bitangságra vetett osztályos társainak
való sorsát érzékeltette bennük művészi
síkon. Novellái legtöbbször Mitrofan
a főszereplője vagy legalábbis jelentő-
sebb mellékalakja — írja róla búcsú-
tató cikkében Berényi János. Mitrofan
különös balsorsú ember a hányódó-
vetődő dolgozók sorából.

Hogy alakult ki, hol készült föl pá-
lyájára Mikes? Gyermekek- és kamasz-
koráról vajmi keveset tudunk. Egyet-
len fénykép sem maradt fenn fölnőtt
korából sem. Testi mivoltáról is keve-
set mondhatunk. E sorok írója így em-
lékszik rá: alacsony, kicsit görbe tar-
tású, sovány arcú, nagy szürke szemű
férfi volt. Szája kesernyés mosolyú. Ka-
lapját a szemébe húzta.

Lőrinc Péter vajdasági írónk *Görbe-
utca* 23 című keretes elbeszélésének
egyik részében beszél Nikoláról is, régi
aktivista fegyvertársáról, vagyis Mikes
Flórisról. Mert barátai, ismerősei csak
így becézték: Nikola.

Lőrinc szeretettel néhány képet raj-
zol Mikes költővé érésének idejéről. S
megható módon rajzolja az önfeláldo-
zást, amit Lyubica asszony tanúsított
költő férje iránt kétéves együttlétük
idején. Termékeny és nyugodt két esz-
tendő varázsolt az asszony a már ál-
landó ápolásra szoruló beteg költő szá-
mára.

Lőrinc Péter, mint tanár, Zrenyanin-
ből zágrebi kirándulásra vezette diák-
jait a második világháborút megelőző
esztendőkből. Ő kereste föl akkor Mi-
kes sírját Zágrebben. A temetőgond-
nokság pontos bejegyzései szerint ta-
lálta meg a sírhelyet. Akkor jegyezte
föl a számot: Mirogoj, IX. parcella,
73—26. Ott vannak a már csak elszórt
verseiben és néhány barátja emlékében
élő költő hamvai.

Lőrinc 1921-ben Beográdban ismer-
kedett meg Mikessel. Keretes novellá-
jában így emlékszik rá: „... fiatal volt
és kopott és ágrólszakadt. A könyöke
kicsüngött a kabátujjból. Az arca meg
öreges, szinte ráncos. És rettenetesen

szürke, mint valami pinében született
csecsemő arca. Mint a sötét veremben
csirázó burgonya. Rá volt írva az ar-
cára: nap nélkül, fénytelen tájon ter-
mett, növekedett.” A beszélgetésből ket-
tejük között: „Tetszik neked a ver-
sem? — fordultam most az ismeretlen-
hez. — Te érted az expresszionizmust?
A dadaizmust is? — Ismerem és szere-
tem. Hozzá vagyok nőve az új művé-
szethez.” — — — „Magam is írok ex-
presszionista verseket” — szölt Nikola.

(Vajdasági kávéházban) „... ő is ott
volt, Flóris. Az asztal megint üres volt
előtte. Csak a lapok, a folyóiratok. A
könyvek. Meg valami kéziratpapiros.
Kutyanyelvnek hívták még akkor...”

„Ruhája kopottabb, mint valaha. A
szeme nedves fényben égett és a fogas
üresen szégyenkezett a kalap alatt.
Nem volt télikabátja, pedig odakünn
csillogott a hó. Szürke arcán két halo-
vány rózsza virított.”

„— Pécsről jössz?

— Nem, Bajáról.

— Kassák híve?

— Bartára esküszöm.

Csak néhány odavetett szó, ez volt a
módszere.”

(A bátyja volt a tanítója, Mihály, aki
később regényt közölt a *Szervezett
Munkás*-ban Korvin Ottórol, az 1919-es
nagy forradalmárról. Mikes Flóris is
ismerte Korvin Ottót, a püpos diákok,
a rendkívüli erkölcsű embert.)

Szépen írja Lőrinc Péter Mikes Fló-
risnak és Jancsa Lyubicának házasságá-
ról:

„Csodálatos történet. Jön egy kis
szerb lány és megmenti a magyar ver-
set, a soha meg nem írtságból az em-
berek, az irodalom számára.”

Lyubica asszony emlékezik Lőrinc
novellájában:

„— Újból dolgozott. Most volt rá ide-
je és ereje. A munkára. A napilap
szerkesztőségén kívül is. Dolgozott a
munkáslap szerkesztőségében is. És új-
ból dalolt.”

Mikes verseiről így beszél a Lőrinc-
novella:

„— Ő, az ő halk, mégis erőteljes ver-
sei. Ahány dal, annyi tett. És annyi él-
mény! Jó volt, mint a kenyér és mele-
gen illatozott, mint a mazsolás kalács.”

„— Két év, sajnos, mindössze is csak
két esztendő...” sóhajt Lyubica asz-
szony. „— Most? Temető. Mirogoj, IX.
parcella, 73—26.”

de iktatom a napilap szerkesztőségének nekrológiát, melyet 1928 december 3-án közöltek:

FISCHER MIKLÓS

„Évekig tartó betegség, hosszú és kínos halódás után itthagyt bennünket a *Bácsmegyei Napló* szerkesztőségének egyik legképzettebb elméjű és legművészből tollú munkatársa: Fischer Miklós, a mi szeretett Nikolánk. Kórházi ágyon halt meg Zágrebben, ahol súlyosra fordult betegsége feltartóztatta, amikor a tengerpartra indult gyógyulásért.

Szegény Nikola, amióta ismertük, a halál eljegyzettje volt, a poros Bácska rettenetes örökségével, a tuberkulózissal terhelt. Ő maga is tisztában volt állapotával és talán ez a tudat is sarkallta intenzív szellemi munkára, hogy kiélje azokat a nemes értékeket, melyeket korai megsemmisülésre ítélt fizikuma hüvelyezett.

Hét évvel ezelőtt kezdte meg az újságírást s csakhamar feltűnt éles esze, sokoldalú tájékozottsága és a napi újságírás tömegstílusából magasan kiemelkedő artistikus formaérzéke. Ha politikáról írt, mindig voltak frappánsul eredeti szempontjai és finoman kitűzött gondolataival a legbonyolultabb összefüggéseket is plasztikusan szemléltette. Irodalomról, színházról, piktúráról olyan cikkeket írt, amelyekben az essay mélysége és komoly értékítélete a legmodernebb és megalkuvás nélkül forradalmi mentalitás mérsz röptével párosult. Az újságírás minden ágában érvényesült sugárzó intelligenciája és a dolgok gyökeréig hatoló judiciuma. Magyar létére úgy

megtanult szerbül, hogy valóságos filológusa volt a szerb nyelvnek. Fáradhatatlan volt a tanulásban és ami szellemi vállalkozást maga elé tűzött, azt állandó betegeskedése ellenére meg nem rogygó energiával végigcsinálta.

Mint író és költő, Mikes Flóris néven a legelső között volt. Versei és novellái az érzés és fantázia olyan teremtőerejét revelálják, amely monumentális alkotásokra van predesztinálva. Ő, mi minden tellett volna ki ettől a kivételes tehetségtől, ha a sors időt enged neki, hogy teljességében kibontakozzék. Huszonnyolc éves korában meg kellett halnia Fischer Miklósnak, a mi drága Nikolánknak, anélkül, hogy a fiatalság gondtalan örömeiből csak egy cseppet is élvezhetett volna. Kora gyermekésztől kezdve küzdött a megélhetésért és az egészségéért, amely délibáb volt az ő számára. Csak élete utolsó éveiben hullott rá a boldogság egy sugara: betegsége tragikusan előrehaladott stádiumában megdőszült s utolsó napjait felesége párját ritkító áldozatkészsége aranyozta be.

Felejthetetlen kartársunkat és barátunkat hétfőn temetik el Zágrebben. Könnyes szeretetünk virraszt emléke fölözt.”

•

A Mirogoj temetőgondnoki bejegyzéseiben a régi Jugoszláviában még ott állt: Fischer Nikola újságíró, meghalt 1928 december 1-én. De már alig tudja valaki, hogy szegény Mikes Flórisnak, a Vajdaság modernhangú költőjének hamvai porladoznak a parcella besüppedt dombocskája alatt.

Vajon egy vajdasági új antológia összegyűjti-e még föllelhető írásait?